

УДК: 343. 542. 1

Куванніков Юрій Васильович

слухач магістратури ЗЮІ ДДУВС,

лейтенант міліції, оперуповноважений карного розшуку

Красногвардійського РВ ДМУ ГУМВС України в Дніпропетровській обл.

(Україна, м. Дніпропетровськ)

ДЕЯКІ НАПРЯМКИ БОРОТЬБИ

З РОЗПОВСЮДЖЕННЯМ ПОРНОГРАФІЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

Аналізуючи сьогоденний стан проблеми, можна стверджувати про доволі спрощений підхід до її вирішення. Боротьба з зазначеним явищем, яка велася протягом довгого часу тільки шляхом встановлення заборонних заходів в теперішніх умовах життя та розвитку суспільства не дає очікуваного результату. З упевненістю можна констатувати, що останнім часом досить широко дискутується проблема обігу в суспільстві продукції сексуального характеру. Певним чином змінюється сексуальна культура суспільства, яка можливо стає більш терпимою, ліберальною до питань висвітлення та оприлюднення цієї сторони життя людей, але інший бік прояву цього процесу не такий вже і бажаний, зважаючи на те, що доволі часто він пов'язаний з безпринципністю, вседозволеністю та ігноруванням моральних норм та устоїв українського суспільства.

Нажаль сьогодні можна з упевненістю констатувати той факт, що у нас складається, хоча б і в самому зародку, сексуальна індустрія, тобто масове виробництво та розповсюдження продукції, надання послуг сексуального характеру, які виготовляється або здійснюються з метою одержання прибутку (стриптиз-бари, "секс по телефону", різного роду еротичні та порнографічні журнали, календарі, брошури і т.п.). Однак здійснити

паніку вважаємо не має підстав, бо феномен цей розповсюджений майже у всьому світі. Він є частиною сексуальної культури, притаманній суспільству і, в свою чергу, залежить від загального культурного рівня того чи іншого суспільства, виконуючи при цьому специфічну функцію врегулювання певної сторони суспільного життя.

Процес впровадження сексуальної індустрії, об'єктивно має як позитивні, так і негативні моменти. Бо з одного боку, якщо вона існує, то вона має попит у якоїсь частини суспільства, а, з іншого, вона ні в якому разі не повинна ображати моральні почуття інших членів суспільства. І, проблема тут не в тому, що така індустрія, як явище, існує та розвивається, (ми просто починаємо проходити той шлях, який у різний час проходили багато, наприклад, європейських країн), а в тому, щоб шляхом врегулювання, звісно з урахуванням досвіду інших країн та власних культурних звичаїв, умов і традицій, знайти їй певне місце в суспільному житті.

І вирішувати цю проблему необхідно з урахуванням декількох принципових аспектів. При дослідженні зазначеної проблеми майже всіма авторами висуваються вимоги до боротьби з розповсюдженням порнографічної продукції, а саме дотримання по-перше конституційних прав особи щодо

свободи творчості, задоволення культурних та духовних потреб, а також свободи щодо отримання та обміну інформацією, по-друге з охороною моральних засад суспільства, та по-третє, окремо, наголошується на дотриманні безпеки духовного розвитку, фізичного та психічного здоров'я, а також морального благополуччя дітей при поширенні в суспільстві порнографічних предметів, рівно як і творів, що пропагують культ насильства і жорстокості.

Однак, реальна картина дозволяє стверджувати, що тотальна заборона, котра досить довгий час існувала відносно будь-якого висвітлення сексуальної сфери життя суспільства, тепер майже з геометричною прогресією породжує іншу крайність. Лібералізація українського суспільства, а в деякій мірі і “скасування державної монополії на ідеологію, у тому числі і сексуальну” [1, С. 97], призвело до того, що тема сексуальних відносин стала однією з провідних у багатьох аспектах життєдіяльності суспільства. Кіно, телебачення, преса, інші друковані видання досить часто використовують цю тематику, напевно маючи на меті привернути увагу більшої кількості аудиторії, бо хоч би як і хто не відносився до цього феномену, сексуальність притаманна людській натурі і майже завжди викликає інтерес, бо сфера такого попиту знаходиться на рівні людських інстинктів та психології. До того ж, що стосується державних інститутів (державні телекомпанії, видавництва та інші засоби масової інформації), то головні засади та принципи їх діяльності визначені у відповідних законодавчих актах, про які вже йшлося раніше. Викликає занепокоєння та напевно справедливі нарікання з боку громадськості, той факт, що на екранах, по телебаченню (мається на увазі кабельне комерційне телебачення), в засобах масової інформації і навіть просто на вулич-

них прилавках з'явилася велика кількість комерційної продукції сексуального характеру (як еротичної, так і порнографічної), причому її розміщення має нав'язливий характер і досить часто така продукція розміщується навіть поряд з дитячими журналами. І, якщо ми визнаємо за людиною певні права в сфері отримання бажаної їй інформації (до якої є всі підстави віднести і інформацію сексуального характеру), то ми повинні забезпечити право інших членів суспільства не знайомитися з тією інформацією, з котрою в силу якихось причин (чи то естетичного, культурного, морального плану) вона знайомитись не бажає. Тобто, можливо є логічним визнавати право існування продукції і такого роду, але повністю виключати публічний характер її розповсюдження, бо саме він, а не феномен існування такого явища взагалі, на нашу думку, і посягає на основи громадської моральності.

Отже, ситуація, що склалася навколо цієї проблеми вимагає негайного вирішення з боку держави, бо є очевидним, що місцева влада не маючи розробленої на державному рівні програми, в якій би були викладені головні принципи та правові і організаційні засади функціонування такої специфічної діяльності, як “сексуальна індустрія” не може виконувати належним чином обов'язки з охорони громадського порядку. Тому, першим кроком вирішення цієї проблеми повинна стати розробка відповідної державної політики у цій сфері, головним напрямком якої було б саме встановлення певного режиму обігу в суспільстві продукції сексуального характеру, з обов'язковим врахуванням вимог, про які йшла річ раніше, а саме охороною суспільної моралі та фізичного, психічного здоров'я та морального благополуччя дітей.

На сьогоднішній день єдиного нормативного акту, де знайшла б відображення ця проблема немає. Так, декларується недопущення розповсюдження порнографічних предметів у цілому ряді законів, таких як “Про кінематографію”, “Про телебачення та радіомовлення”, “Про видавничу справу”, “Про друковані засоби масової інформації”. В проекті закону “Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку” України, в якості напрямку державної інформаційної політики з метою забезпечення інформаційної безпеки, проголошується захист національного простору України від розповсюдження спотвореної та забороненої для поширення законодавством інформаційної продукції і наголошується на захисті населення України від інформаційної продукції, що загрожує його фізичному, інтелектуальному, морально-психологічному здоров’ю (у тому числі порнографічної).

На нашій погляд (а про це свідчать і офіційні дані) ст.301 КК застосовується вкрай рідко. А це, в свою чергу, може пояснюватися або недосконалістю самої норми, або відсутністю певного кола відносин, котрі вона покликана охороняти. Що стосується останнього, то з упевненістю можна стверджувати про їх існування. Ринок, попри всі встановлені заборони, пропонує велику кількість такої продукції, причому на любий смак, а останнім часом до таких традиційних порнографічних предметів, як порножурнали та відеокасети, додався і такий специфічний спосіб як розповсюдження порнографії у мережі Інтернет, який майже виключає можливість будь-якого контролю. Попит породжує пропозицію, а доволі значні доходи, стають вагомим стимулом саме для комерційного розповсюдження порнографічних предметів, навіть попри існування кримінальної відповідальності за такі дії. Таким чином, кримінально-правова

заборона не дала бажаного результату у боротьбі з цим явищем. Як показує досвід інших країн, варто було б спробувати врегулювати цю проблему за допомогою інших засобів, залишивши за кримінальним правом функції охорони від тих форм поширення порнографії, які дійсно характеризуються великим ступенем суспільної небезпечності.

Повертаючись до аналізу безпосередніх заходів та головних напрямків боротьби з поширенням порнографічних предметів, варто ще раз згадати, що попереджувати вчинення будь-яких злочинів значно легше ніж потім ліквідувати їх наслідки. Однак, для того, щоб здійснювати кримінологічне попередження, необхідно визначитися з колом тих дій які повинні попереджувати. Як вже зазначалося кримінально-правова заборона будь-яких дій з порнографічними предметами, на сьогоднішній день є недоцільною, бо певним чином йде в розріз з головними постулатами та надбаннями демократичного суспільства.

Причому визначення місця та умов розповсюдження доцільно було б віднести до компетенції органів влади та місцевого самоврядування, виходячи з місцевих умов, звичаїв, традицій. А от на порнографічні твори, в сюжеті яких присутні сцени сексуальних дій з неповнолітніми, тваринами, сцени згвалтування та інше зображення патологічних відхилень та збочень необхідно накласти повну заборону. І до кримінальної відповідальності притягувати за розповсюдження саме таких порнографічних предметів. На нашу думку, такий стан речей у більшій мірі буде відповідати і призначенню кримінального закону, що покликаний охороняти суспільні цінності від найбільш небезпечних форм посягання на них, і заходи кримінологічного попередження будуть обґрунтованими та більш ефективними.

В кримінології, поряд з іншими, виділяють такі два блоки кримінологічного попередження як моральний та правовий, наголошуючи на тому, що кожен з них має свої особливості [2].

Як правило сутність моральної профілактики зводиться до попередження можливих відхилень або порушень механізму моральної саморегуляції, як конкретного індивіду, так і певних соціальних груп та суспільства взагалі. Реалізація заходів моральної профілактики на загально-соціальному рівні полягає у проголошенні та утвердженні певних моральних принципів, приписів, що дозволяють суспільству орієнтуватися та спрямовувати суспільне життя у напрямку досягнення прогресу та процвітання.

Моральна профілактика у розрізі проблеми, що нами розглядається має досить суттєве значення, зважаючи, що неконтрольоване розповсюдження порнографічної продукції та предметів, що пропагують культ насильства та жорстокості, зазіхають, у першу чергу, саме на моральні засади суспільства. А, отже у даному випадку моральна профілактика максимально наближена та може бути максимально ефективною при формуванні у членів суспільства здатності до саморегуляції та самозбереження. Можна навіть спостерігати взаємообумовленість належного функціонування моральної профілактики та стану моральності суспільства за якого можливі посягання на останній. Саме стан моральності суспільства є тією підваленою на якій можна будувати ефективну профілактику зазначених явищ. Цю проблему розуміють і на державному рівні. Погіршення загального морального стану суспільства є однією з головних причин публічного, безконтрольного розповсюдження порнографічних предметів, і це визнається

майже всіма науковцями, що аналізували цю проблему. На державному рівні робляться певні кроки спроби приділити останній належну увагу та якимось чином стабілізувати ситуацію, що склалася в інформаційному просторі України на сьогоднішній день. Зокрема наголошується на необхідності попередження ввезення та розповсюдження порнографічної продукції та творів, що пропагують культ насильства та жорстокості.

Однак, крім моральної профілактики, необхідною умовою успішності попередження вчинення злочину, передбаченого ст.301 КК України повинне виступати і належне правове забезпечення попереджувальної діяльності, тобто необхідно підвести певну правову базу, що надасть можливість найбільш ефективно реалізовувати поставленні завдання. Як правило така ефективність досягається або забезпеченням невідворотності покарання або самим фактом існування певної правової норми, що має на меті врегулювати ті чи інші суспільні відносини. І, перш за все, необхідно прийняти базовий закон, який би визначав головні принципи державного регулювання і контролю обігу продукції сексуального характеру, у тому числі і порнографічної. Необхідно визначитися з політикою та головними принципами державного регулювання і контролю обігу продукції сексуального характеру, яка б полягала у визначенні порядку та умов обігу цієї продукції, котрі у своїй сукупності могли б стати запорукою належного захисту суспільної моралі та захисту фізичного, психічного здоров'я та морального благополуччя неповнолітніх від негативного впливу порнографічних предметів та публічного розповсюдження навіть і еротичних предметів.

Уявляється, що таке визначення порнографічної продукції безпідставно та необгрунтовано розширює коло тих матеріалів, які дійсно мають порнографічний характер.

Наприклад, не зрозуміло за якими критеріями до порнографічних віднесена така діяльність як "пропаганда легковажності до венеричних захворювань, та захворювань на СНІД. Що стосується визнання в якості порнографічних матеріалів "відверто сексуальної спрямованості, які не відповідають ustalеним стандартам моральності", то ця ознака у тій чи іншій мірі притаманна і еротичній продукції. До того ж, навряд чи можна прослідити принципову різницю між таким визначенням порнографічної продукції як "матеріали відверто сексуальної спрямованості" та "вироби, що в цілому і систематично спонукають інтерес до сексу" у випадку з еротичними матеріалами. Отже і проект закону не дає чіткого та єдиного визначення порнографії та науково обґрунтованих критеріїв розмежування продукції одного виду від іншого. Така розмитість термінів обов'язково буде породжувати проблеми при визначенні правового механізму регулювання продукції сексуального характеру, і тим більше не буде сприяти правильному застосуванню положень закону в практичній діяльності.

Окремим питанням застосування попереджувальних заходів повинен розглядатися захист морального благополуччя, психічного та фізичного здоров'я дітей та неповнолітніх від негативного впливу порнографічної продукції.

І, якщо ще зовсім недавно проблема полягала тільки в охороні неповнолітніх від негативного впливу розповсюдження порнографічної продукції, то тепер заходи по попередженню повинні бути спрямовані так би мовити по двом векторам:

- по – перше попередження розповсюдження порнографічних предметів серед неповнолітніх;

- по –друге, попередження залучення останніх до будь-яких дій по ввезенню, виго-

товленню, розповсюдження, а, особливо примушування неповнолітніх до безпосередньої участі у створенні такої предметів. На, нашу думку, одних тільки регулюючих заходів у даному випадку замало, і застосування, як загальної так і індивідуальної превенції є необхідною умовою боротьби з зазначеним явищем.

Під заходами загальної превенції слід розуміти передбачення кримінальної відповідальності за будь-які дії з порнографічними предметами, до яких залучаються, або які вчинюються по відношенню до неповнолітніх. Однак, саме по собі існування кримінальної норми, що забороняє відповідні дії не можна визнавати ефективним інструментом попередження зазначеним явищам, цього можна досягти тільки за умови належного її застосування, а це означає, що правоохоронні органи повинні у кожному випадку вчинення таких дій належним чином реагувати, тобто виявляти, присікати такі дії, а суд призначати покарання. Важливо, щоб не один випадок вчинення подібних дій по відношенню до неповнолітніх не залишився безкарним.

Серед причин та умов, що сприяють вчиненню злочину, передбаченого ст.301 КК, потрібно зазначити такі, які безпосередньо впливають на вчинення зазначеного злочину відносно неповнолітніх, а саме, недоліки сімейного, шкільного виховання, відсутність належної системи сексуальної освіти та виховання, бездоглядність, безпритульність, відсутність елементарного контролю з боку батьків, або осіб, що їх замінюють, особливо це стосується випадків виготовлення порнографічних предметів за участю неповнолітніх. На нашу думку, дійовий вплив на зазначенні чинники можливий тільки спільними зусиллями держави і громадськості. Так, на державному рівні, по-

винен бути закріплений пріоритет захисту прав дітей над свободою слова, що, зокрема може виражатися в встановленні необхідної форми державного та громадського контролю за дотриманням засобами масової інформації положень діючого законодавства, стосовно недопущення розповсюдження порнографії через ці засоби. Наприклад, встановлення відповідних видів правової відповідальності засобів масової інформації (як юридичних осіб) та їх працівників за порушення законодавства, яке спрямоване на охорону та правовий захист неповнолітніх.

Підвищення рівня статевої культури та статевого виховання повинно покладатися як на шкільну систему, так і на батьків. Це може досягатися шляхом введення в шкільну програму спеціальних курсів з статевого виховання, а також статевого виховання в сім'ї, саме на цьому акцентується увага при визначенні напрямків боротьби з статевим розбещенням неповнолітніх, однією з форм якого і виступає розповсюдження серед останніх порнографічних творів. Так, зокрема, І.І. Лановенко наголошує, що “ ця профілактична діяльність повинна починатися в ранній період статевого виховання неповнолітніх в сім'ї , а потім і школі” [3, С. 141], ми цілком приєднуємося до цієї точки зору, висловлюючи сподівання, що чим раніше це буде відбуватися, тим оптимістичніших результатів можна буде від неї чекати.

Що стосується відсутності виховного та педагогічного контролю та несприятливе соціальне становища неповнолітніх (безпритульність, безнадглядність, тощо), яке використовується при примушуванні дітей до участі у створенні порнографічних предметів, то вона має глибокі соціальні корені, і є по суті специфічним проявом погіршення загальної економічної ситуації в країні. Покращен-

ня стану соціального захисту дітей повинно бути пріоритетним напрямком державної політики.

Отже, ми розглянули заходи попередження, які відносяться до загальних заходів попередження, включаючи в себе загальносоціальний рівень профілактики (до яких ми відносимо заходи спрямовані на покращення морального стану суспільства, правового забезпечення регулювання обігу порнографічної продукції та інше) та попереджувальні заходи, спрямовані на окремі соціальні групи (заходи спрямовані на попередження розповсюдження порнографічної продукції серед неповнолітніх та примушуванні останніх до створення порнографічних предметів).

На індивідуальному рівні попереджувальні заходи можуть застосовуватися до осіб, які мають певні сексуальні відхилення та збочення, для задоволення яких вони застосовують “дитячу” порнографію, або ж розбещують неповнолітніх шляхом розповсюдження серед них порнографічної продукції. Виявлення та психологічна корекція зазначених вад, у подальшому може стати запорукою попередження вчинення останніми відповідних злочинів.

Література:

1. Кримінологія. Спеціалізований курс лекцій зі схемами (Загальна та Особлива частини). Навчальний посібник. - Київ: Атіка, 2001.- 368 с; Всеволодів В. Проблема профілактики злочинності в законодавстві України // Нова політика.- 1998.- № 2.- С.58-59.
2. Пристанская О. В. Правовая защита несовершеннолетних в сфере массового сексуального просвещения // Журнал российского права. - 2000. - №1. – С. 42-52.
3. Лановенко И. И. Теоретические основы ранней профилактики половых преступлений. - К, 1997. – 204 с.